

Франсоа Фризон-Рош, "Полупрезидентският модел" като инструмент на прехода в посткомунистическа Европа: България, Литва, Македония, Полша, Румъния и Словения", Издател Фондация "Д-р Желю Желев", превод Райна Карчева и Петър Рангелов, 2009.

Сривът на комунистическите режими прекрати следвоенния ред и позволи на всички посткомунистически европейски страни да започнат сложен процес на преход. Приблизително половин век "комуникиране", наложено отвън, дълбоко е засегнало тези страни. Те са успели да намерят съществени белези на западните демократични режими. По-голямата част от държавите са били вдъхновени от "полупрезидентския модел", а не от "класическия парламентарен модел", и досега никога не поставя под въпрос причините за този институционален "избор", както и политическите му последствия. Тази книга има за цел да се обърне към изучаване на институциите от шест страни в посткомунистическа Европа. Първата хипотеза на автора се основава на идеята, че използването на институционалната технология, "полупрезидентския модел", е за предпочитане пред класическия парламентарен модел, за да се задоволят политическите интереси на основните участници на прехода. Интересът наистина е бил да се "неутрализират" различните правомощия, за да не може да се упражнява голяма власт от една политическа група над друга. Тази "инструментализация" на закона, установена някога чрез конкретни институции, е довела до логично институционално поведение с често неясни последици. Втората му хипотеза е, че това "демократизиращо инженерство" може много лесно да доведе до "президентизация" на политическия живот в посткомунистическата Европа, защото комбинацията от различни институционални правила е невъзможна. Този институционален модел, хибрид в очите на доктрината, все пак е спомогнал за установяването на балансирана демократична система в тези страни, докато те са били особено нестабилни в глобален контекст.

От 1989 г. насам разпадането на комунистическите системи напълно промени политическата и институционалната карта на Централна Европа. Основните играчи в прехода – бивши комунисти и техните опоненти - често са предпочитали да създават полупрезидентски модел, а не традиционен парламентарен модел. Това не беше безсмислен избор предвид на несигурността и взаимния страх, разпространени по онова време. Основните играчи са били преследвани от две натрапчиви мисли според Рош: да се установи демокрацията, но същевременно да се гарантира тяхното участие във властта. Тези идеи са ги обединявали и според автора са довели до задкулисни сътрудничества, дори ако намеренията им са били различни и техните основни цели са си противоречели. За бившите комунисти въпросът е бил да не губят власт или в най-лошия случай не губят изцяло властта - оттук и решителността им да я разделят достатъчно, за да се балансират предоставените им правомощия, така че невъзможността да се използват всички лостове на властта би била поне компенсирана от възможността да се осуетят действията на всеки, който притежава някаква част от властта. За опозицията, от друга страна, въпросът не е бил толкова до придобиване на власт, колкото да се гарантира, че те не биха могли да бъдат ограбени от някаква власт, като основната цел е да се осигури оцеляването на динамиката, която е била установена.

Според Рош това, което и двете страни са се опасявали е класическия парламентарен модел - с други думи, че изпълнителната и законодателната власт могат да попаднат в едни и същи политически ръце. С възможността за внезапна и всеобхватна промяна на властта, традиционният парламентарен модел може да не отговори на очакванията нито на съществуващите лидери (които биха рискували да загубят цялата власт) нито на опозицията (която би рискувала да загуби предимство на тази невероятна и крехка "революция"). И според Рош в този случай съществува парадокс. Колкото повече политически актьори призовават с един глас за